

Elżbieta Grzybowska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UMCS — UŻYTKOWNIKIEM POCZTY ELEKTRONICZNEJ W SIECI EARN. LATA 1992–1993

Jedną z usług, jaką oferuje polskim użytkownikom sieć EARN (European Academic and Research Network — Europejska Akademicka i Badawcza Sieć Komputerowa), jest poczta elektroniczna (electronic mail). Umożliwia ona, poprzez połączenia z innymi światowymi sieciami komputerowymi (BITNET, NETNORTH, INTERNET), wymianę informacji między ośrodkami akademickimi i instytucjami naukowo-badawczymi na całym świecie¹.

Do uruchomionego w sierpniu 1990 roku w Centrum Informatycznym Uniwersytetu Warszawskiego krajowego węzła sieci EARN (o nazwie PLEARN) w latach 1990–1992, przyłączały się kolejno ośrodki we Wrocławiu, Krakowie, Katowicach, Gliwicach, Lublinie, Poznaniu, Toruniu, Białymstoku, Szczecinie i Łodzi².

Lubelski węzeł sieci EARN/BITNET, o nazwie PLUMCS 11, został uruchomiony w lutym 1991 roku w Zespole Informatycznej Obsługi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, mieszczącym się w Instytucie Matematyki. W ten sposób biblioteki lubelskich szkół wyższych uzyskały możliwość korzystania z różnorodnych usług poczty elektronicznej. W Bibliotece Głównej UMCS prace nad wdrożeniem i eksploatacją systemu poczty elektronicznej w sieci EARN/BITNET zostały podjęte w styczniu 1992 roku, z inicjatywy mgr. Zbigniewa Skorzyńskiego³ i przy udziale mgr Marii Chibowskiej (szkolenia, konsultacje itp.) z Zespołu Informatycznej Obsługi UMCS. Dla potrzeb Biblioteki przydzielono wówczas dwie „skrzynki pocztowe” (mailbox): jedną o identyfikatorze (userid) BIBLCOMP — Dyrekcji Biblioteki Głównej UMCS; drugą o identyfikatorze BIBLION⁴ — Oddziałowi Informacji Naukowej, który podjął się całokształtu prac wynikających z wdrożenia w Bibliotece nowego środka komunikacji, tj. poczty elektronicznej. Pierwszy etap prac wdrożeniowych rozpoczęto od przeprowadzenia wśród krajowych bibliotek naukowych sondazu, mającego na celu uzyskanie adresów elektronicznych bibliotek, podłączonych do sieci EARN. Spośród 51 bibliotek: uniwersyteckich, wyższych szkół pedagogicznych, politechnik, akademii medycznych i rolniczych, a także bibliotek centralnych i PAN-owskich, do których wysłano pismo, gotowość współpracy w zakresie wymiany informacji drogą poczty elektronicznej potwierdziło wówczas tylko 9 bibliotek. Były to: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Biblioteka Narodowa, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej, Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Biblioteka Główna Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Białymstoku.

¹ B. Rykaczewska-Wiorogórska, *Sieć komputerowa EARN w Polsce*, „Biuletyn. EARN-Polska” 1991, nr 1, s. 4–7.

² T. Węgrzynowski, A. Smereczyński, *EARN w Polsce*, w: *Naukowa i Akademicka Sieć komputerowa: seminarium. Miedzeszyn, 14–16 kwietnia 1993 r.*, [Warszawa] 1993, s. 49–57.

³ Kierownik Zespołu Informatycznej Obsługi UMCS.

⁴ Zob. rys. 1 po tekście.

Do końca roku 1992 użytkownikami poczty elektronicznej w sieci EARN było już 16 bibliotek naukowych, w tym 5 uniwersyteckich, tj. w Warszawie, Krakowie, Toruniu i Lublinie⁵. W latach 1992–1993 najczęstszą wymianę korespondencji drogą poczty komputerowej Biblioteka Główna UMCS prowadziła z czterema bibliotekami: Biblioteką Jagiellońską, Biblioteką Narodową, Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie i Biblioteką Uniwersytecką w Toruniu.

Początkowo liczba listów była bardzo skromna. Od 10 lutego 1992 roku (odebrano wówczas pierwszy „list elektroniczny” z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej) do końca tegoż roku w „skrzynce” BIBLION odebrano i wysłano (łącznie) 62 korespondencje. W roku 1993 ilość korespondencji komputerowej wzrosła przeszło 4-krotnie (zarejestrowano ogółem 253 listy, w tym przyjęto 135 listów krajowych i 1 list z USA), co spowodowane było zarówno podłączeniem się kolejnych bibliotek uczelnianych do sieci EARN, jak i docenieniem przez bibliotekarzy poczty elektronicznej jako szybkiego i niezawodnego środka łączności w zakresie wymiany informacji.

Korespondencja e-mail-owa obejmowała przede wszystkim kwerendy o charakterze informacji bibliotecznej, bibliograficznej lub rzeczowej oraz tzw. „rewersy okrężne”⁶. Zrealizowano ogółem 84 kwerendy skierowane do naszej Biblioteki, przy czym w roku 1993 stanowiły one ponad połowę odebranej korespondencji. Do bibliotek krajowych wysłano 24 zapytania. „Listy komputerowe” dotyczyły również wymiany informacji: o adresach elektronicznych (szczególnie w pierwszym roku działalności poczty); o posiadanych przez daną bibliotekę własnych bazach danych, bazach CD-ROM-owych czy bibliotecznych systemach komputerowych; o konferencjach lub pokazach komputerowych, a nawet treścią ich były życzenia świąteczne (czasem w tonie żartobliwym) z komputerowym rysunkiem symbolicznej choinki czy jajka wielkanocnego.

W „skrzynce” BIBLCOMP, w latach 1992–1993, zarejestrowano ogółem 64 listy, w tym odebrano bezpośrednio z węzła 31 listów w ramach automatycznej usługi LISTSERV⁷ oraz zrealizowano 1 kwerendę biblioteczną dla użytkownika ze Stanów Zjednoczonych.

W ramach krajowej listy dyskusyjnej Centrum Informatycznego Uniwersytetu Warszawskiego (CIUW-L) otrzymano 8 listów, które dotyczyły dyskusji na temat komputeryzacji zasobów bibliotecznych w Polsce oraz komputerowych katalogów bibliotecznych dostępnych przez sieć. Natomiast pozostałe listy dyskusyjne (z terenu USA, Kanady i Wielkiej Brytanii) zawierały komunikaty, opinie i pytania, dotyczące konkretnych zagadnień z zakresu bibliotekarstwa, informacji naukowej, czytelnictwa, działalności wydawniczej, komputeryzacji bibliotek itd. Poruszały lokalne problemy bibliotek szkolnych i publicznych, a nawet reklamowały elektroniczne czasopisma dla bibliotekarzy, np. lista MCJRNL donosiła o nowym electronic newsletter pt.: „The Journal of Academic Media Librarianship”.

Listy otrzymywane i wysyłane drogą poczty elektronicznej rejestrowano w księgach korespondencji e-mail. Założenie ich do celów dokumentacyjnych i statystycznych okazało się niezbędne, bowiem ze względu na ograniczoną pojemność „skrzynki”⁸ zachodzi konieczność kasowania, co pewien czas, zbędnych przesylek⁹.

W celu usprawnienia prac związanych z eksploatacją poczty elektronicznej, zostały założone również dwie podręczne kartoteki adresów e-mail: jedna — dla użytkowników krajowych;

⁵ E. Krysiak, *Wykaz adresów elektronicznych bibliotek — użytkowników sieci EARN*, „Bibliotekarz” 1992, nr 5, s. 36.

⁶ Zob. rys. 2 po tekście.

⁷ Wykaz list dyskusyjnych w EARN-ie i INTERNET-ecie dostępny jest w węzle PLUMCS11.

⁸ *Gospodarowanie pamięcią dyskową (minidyskiem A)*, w: *Poradnik dla użytkowników poczty elektronicznej EARN/BITNET*, pod red. Światomira Ząbka, wyd. 2002a, Lublin 21 maja 1992 r. (dostępny pod komendą PORADNIK EARN).

⁹ Korespondencję odbieraną i kopie listów wysyłanych można wprawdzie gromadzić w tzw. archiwum (zbiór NOTEBOOK), ale również tylko przez pewien czas.

druga — dla użytkowników zagranicznych. Są one na bieżąco uzupełniane i aktualizowane. Kartoteki zawierają Bitnet-owe i/lub Internet-owe adresy użytkowników zbiorowych (tj. bibliotek, ośrodków akademickich itd.) oraz użytkowników indywidualnych (bibliotekarzy, pracowników nauki, informatyków i innych osób, związanych z branżą bibliotecarską¹⁰.

Kartoteka krajowych adresów e-mail ma układ topograficzny według miast, w których działają węzły sieci EARN. Stanowi ona bazę do utworzenia tzw. „elektronicznej książki adresowej” (userid NAMES)¹¹, ułatwiającej jeszcze szybsze wysyłanie korespondencji, szczególnie w przypadku, gdy ten sam list wysyłany jest do kilku lub kilkunastu adresatów.

Ponadto księgozbiór podręczny Oddziału Informacji Naukowej został poszerzony o nowy dział, obejmujący opracowania, poradniki, słowniki, czasopisma, instrukcje itd. z zakresu poczty elektronicznej, sieci komputerowych, obsługi sprzętu komputerowego, programów użytkowych, baz danych, komputerowych systemów bibliotecznych itp. Początkowo do prowadzenia korespondencji e-mail-owej korzystano z pełnoekranowego terminala Ericssona, połączonego z komputerem IBM-4381 (w węzle PLUMCS11), a za jego pośrednictwem z siecią EARN. Terminal ten, zainstalowany w holu głównym (na parterze) gmachu Biblioteki wkrótce po uruchomieniu lubelskiego węzła PLUMCS 11, pełnił funkcję terminala ogólnodostępnego i był często wykorzystywany przez pracowników Uczelni. Z chwilą zainstalowania drugiego ekranowego terminala Ericssona w Oddziale Informacji Naukowej (p. 207, I piętro), warunki pracy znacznie się poprawiły.

W lutym 1993 roku, w związku z uruchomieniem w Lubelskiej Akademickiej Sieci Komputerowej (LASK) servera o nazwie EOS, Biblioteka Główna UMCS została użytkownikiem Lokalnej Uczelnianej Sieci NOVELL. Uzyskała w ten sposób dostęp do usług największej i najpopularniejszej na świecie sieci komputerowej INTERNET, a tym samym możliwość łączenia się z zagranicznymi katalogami bibliotecznymi on-line, np. katalogiem Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie¹².

Biblioteka, podobnie jak każdy użytkownik poczty (właściciel konta na IBM-4381), otrzymała, oprócz adresów e-mail w sieci EARN/BITNET, również adresy INTERNET-owe. Terminal ekranowy Ericssona został wymieniony tymczasowo na mikrokomputer IBM PC XT, wyposażony w kartę sieciową Gateway ETHERNET, umożliwiającą wymianę poczty między różnymi sieciami, np. między INTERNET-em a EARN-em.

Zainstalowanie „PeCeta”, pełniącego rolę terminala pełnoekranowego, było również konieczne ze względu na potrzebę zastąpienia drukarką ręcznego przepisywania treści listu z ekranu monitora.

Drugi mikrokomputer IBM PC XT, wyposażony również w drukarkę igłową, został zainstalowany w Wypożyczalni Międzybibliotecznej (p. 210, I piętro). Po przydzieleniu „skrzynki” o identyfikatorze WYPMBIBL, w lutym 1993 roku, rozpoczęła ona wymianę korespondencji na drodze poczty komputerowej.

Pierwszy etap wdrażania systemu poczty elektronicznej w sieci EARN/BITNET nie był wolny od obaw i wątpliwości ze strony bibliotekarzy. Jednocześnie widoczna była wielka chęć poznania tej nowej formy przekazu informacji. Biblioteka bowiem pełniąc rolę ośrodka informacji naukowej i prowadząc działalność usługową, wynikającą z jej statutowych obowiązków, podobnie jak pozostałe biblioteki naukowe prowadzi liczną i różnorodną korespondencję z bibliotekami

¹⁰ Informacji o adresach abonentów poczty elektronicznej w kraju i za granicą można poszukiwać m.in. poprzez usługę User Directory Service (komenda NETNAMES); lista adresów użytkowników e-mail w węzle PLUMCS11 dostępna jest w Serwisie Informacyjnym GOPHER.

¹¹ *Jak prowadzić własną „książkę adresową?*, w: Ś. Ząbek, *Poczta elektroniczna EARN: poradnik początkującego użytkownika korzystającego z terminali ekranowych*, Lublin 1991, s. 30–35; zob. też *Komenda NAMES*, w: B. Rykaczewska-Worogórska, *Poczta elektroniczna w sieci EARN: podręcznik dla użytkowników systemu IBM VM/SP*, Warszawa 1991, s. 23–33.

¹² W zakresie wyszukiwania wg hasła autorskiego lub tytułowego.

i instytucjami na całym świecie. Wysyłanie korespondencji pocztą zwykłą lub lotniczą, czy uzyskiwanie informacji na drodze rozmów telefonicznych, obciąża Bibliotekę zbyt dużymi kosztami i wydłuża czas oczekiwania na informację (odpowiedź niekiedy dociera po kilku, a nawet kilkunastu dniach), zaś połączenia telefoniczne są często zawodne. Własnego telefaxu ani telexu Biblioteka nie posiada¹³.

Natomiast poczta elektroniczna jest szybka (wiadomość do adresata-użytkownika e-mail w kraju i za granicę dociera w kilka sekund lub minut), tania (dla Biblioteki jako użytkownika jest bezpłatna) i zapewnia „tajność” korespondencji (dostęp do zawartości „skrzynki” osób nie upoważnionych chroni hasło — password, okresowo zmieniane). Ponadto niskie koszty eksploatacji systemu e-mail, pewność połączenia oraz łatwość korzystania z poczty komputerowej, czynią z niej bardzo atrakcyjny dla biblioteki naukowej środek przekazu informacji.

Podsumowując prawie dwuletni okres wdrażania i eksploatacji poczty elektronicznej w Bibliotece Głównej UMCS można stwierdzić, że dała ona istotną, w działalności Biblioteki, możliwość szybkiego uzyskiwania i przekazywania wszelkiego rodzaju informacji, a tym samym usprawniła i przyspieszyła jej usługi na rzecz użytkowników oraz bibliotek, podłączonych do sieci EARN.

Ponadto zostały zapoczątkowane prace związane z wdrażaniem innych usług sieci ERAN, tj. korzystaniem z zagranicznych katalogów bibliotecznych on-line oraz z tzw. list dyskusyjnych. Zgłoszenie się Biblioteki na subskrybenta danej listy/list umożliwi (bierne lub aktywne) uczestnictwo w międzynarodowej dyskusji, dotyczącej różnorodnych zagadnień z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, pozwoli poznać problemy nurtujące środowiska bibliotekarskie na świecie, a także nawiązać bezpośrednie kontakty z bibliotekarzami.

P. S.W związku z planowanym wyłączeniem w lipcu 1998 r. z eksploatacji komputera IBM 4381(PLUMCS11) nastąpiła zmiana adresów elektronicznych:

Dyrekcji Biblioteki Głównej UMCS: e-mail: KASBO@EOS.UMCS.LUBLIN.PL

Oddziału Informacji Naukowej: e-mail: BIBLION@EOS.UMCS.LUBLIN.PL

Wypożyczalni Międzybibliotecznej: e-mail: GSWIECH@EOS.UMCS.LUBLIN.PL

¹³ Od października 1995 r. Biblioteka Główna UMCS posiada już telefax.